

Małgorzata Kwaśniewska

Zmiana roli nauczyciela przedszkola w kontekście założeń reformy systemu edukacji

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 19, 49-63

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zmiana roli nauczyciela przedszkola w kontekście założeń reformy systemu edukacji

Change in the role of nursery school teacher in the context of the reform of the educational system

Wprowadzenie

Niezaprzeczalna, udowodniona naukowo jest ogromna rola edukacji przedszkolnej w życiu człowieka. Pierwsze lata życia są najważniejsze dla rozwoju osobowości i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie w kolejnych etapach. Od jakości przeżytego dzieciństwa zależy to jakimi ludźmi będziemy jako dorośli, w jaki sposób postrzegamy świat, jak radzimy sobie z problemami, jaką mamy wrażliwość na innych, co udaje nam się osiągnąć itd. Wartość dzieciństwa dla dorosłego człowieka syntetycznie, aczkolwiek wielowątkowo, podkreśla D. Waloszek [2006, s. 49–52] w następujących tezach:

- zgodziliśmy się traktować dziecko jako najważniejsze pojęcie ludzkości,
- dziecko jest gwarantem szczęśliwości,
- dziecko jest przyszłością narodów,
- dziecko jest łącznikiem między realnością i boskością,
- dziecko jest tożsamością narodów,
- dziecko nie jest zwierzęciem, które trzeba udomowić.

W związku z powyższym konieczność zapewnienia małym dzieciom jak najlepszych warunków dla rozwoju we wszystkich możliwych jego aspektach wydaje się oczywista. Obowiązek ten w naturalny sposób spoczywa na rodzicach, a w formie instytucjonalnej edukacji przedszkolnej – na nauczycielach. Dla dobrze organizowanego procesu wychowania i kształcenia, odpowiadającego wymogom współczesności oraz sprzyjającego maksymalnemu uaktywnianiu potencjalnych możliwości dziecięcych, niezbędni są profesjonalnie przygotowani pedagodzy, charakteryzujący się dodatkowo koniecznymi do pracy zawodowej kompetencjami. Tak, jak słusznie podsumowuje to D. Waloszek:

dziecko musi się nauczyć wszystkiego, co dorosły już potrafi: chodzić, jeść, mówić, pytać, odpowiadać, składać i rozkładać, łączyć i rozdzielać, musi nauczyć się rozpoznawać siebie – własną moc, sprawstwo, emocjonalność, intelektualność i odpowiedzialność [tamże, s. 54].

Do tego właśnie potrzebny jest mu jak najlepiej przygotowany do pełnienia swojej roli nauczyciel, co oznacza, że „nauczyciele przedszkoli (podobnie jak nauczyciele na innych poziomach edukacji) powinni odznaczać się bardzo wysokimi kwalifikacjami” [Miko-Giedyk 2004, s. 68]. Jak zaznaczają J. Miko-Giedyk i R. Miszczuk, ta grupa zawodowa nadal nie posiada jednak odpowiedniego przygotowania do pracy z dziećmi. Jak się okazuje „nauczyciele przedszkola na tle innych grup nauczycielskich, posiadają najniższy poziom wykształcenia” [Miko-Giedyk, Miszczuk 2009, s. 227]. Ostatnie lata pokazują jednak, że w świetle obowiązujących przepisów prawa [*Obwieszczenie MENiS z dnia 29 maja 2003; Obwieszczenie MEN z dnia 16 maja 1996*] zarysowuje się pozytywna tendencja polegająca na podnoszeniu kwalifikacji nauczycieli poprzez osiąganie kolejnych szczebli systemu awansu zawodowego.

Nauczyciel jako osoba o znaczeniu kluczowym dla edukacji oraz główny czynnik realizacji procesu wychowawczego [Duraj-Nowakowa 2005, s. 99] pełni wiele funkcji, a w związku z tym realizuje różnorodne zadania. Jak pisze A. Klim-Klimaszewska:

Przedszkole jako instytucja realizująca zadania opiekuńcze, wychowawcze i dydaktyczne obejmuje swoim zakresem szeroko pojętą opiekę nad zdrowiem, bezpieczeństwem i prawidłowym rozwojem dzieci, wszechstronne ich wychowanie i przygotowanie do szkoły. A zatem celem działalności pedagogicznej nauczyciela przedszkola jest prawidłowe ukształtowanie osobowości dziecka. W związku z tym, zadaniem nauczyciela jest organizowanie środowiska przedszkolnego, dbanie o wszechstronny rozwój dzieci, właściwe kształtowanie ich postaw, przekonań i zainteresowań, wyrabianie umiejętności i sprawności oraz stopniowo poszerzanie ich wiedzy [Klim-Klimaszewska 2005, s. 115].

Tradycyjne rozumienie roli nauczyciela przedszkola sprowadza się do wypełnienia przez niego zadań o charakterze opiekuńczym, wychowawczym, dydaktycznym oraz diagnostyczno-prognostycznym i korekcyjno-kompensacyjnym.

Standardy wymagań stawianych względem nauczycieli dzieci w wieku od 3–8 lat, czyli obejmującym podział okresu przedszkolnego (3–6 lat), określił kompleksowo S. Dylak [2004, s. 557–558], wyodrębniając (i opisując w materiale źródłowym) następujące kategorie:

- rozumienie dzieci,
- równość, sprawiedliwość i różnorodność,
- ocenianie,
- promowanie rozwoju dzieci i uczenia się,
- wiedza o zintegrowanym programie,
- wielorakie strategie nauczania,
- rodzinne i środowiskowe partnerstwo,
- zawodowe partnerstwo,
- refleksyjna praktyka.

Wymagania stawiane względem nauczycieli wraz z upływem czasu podlegają licznym przeobrażeniom. Tak jak napisał S. Jędrzejewski:

Konieczność ciągłego dostosowania systemu szkolnego (i szerzej: oświatowego) do potrzeb współczesnego społeczeństwa jest dość oczywistym faktem. W centrum wszystkich projektów doskonalenia oświaty znajduje się nauczyciel, jego umiejętności pedagogiczne, kwalifikacje przedmiotowe, czy wreszcie najszerzej pojęta jego rola w społeczeństwie [Jędrzejewski 1985, s. 132].

Nauczyciel i jego role zawodowe (wewnątrzprzedszkolne, środowiskowo-przedszkolne, pozaprzedszkolne) [tamże, s. 549] ujmowane w konwencjonalny sposób, traktować można jako niepełne w stosunku do współcześnie pojmowanego profesjonalisty, wszechstronnie (pedagogicznie, psychologicznie, socjologicznie, filozoficznie, merytorycznie i metodycznie) przygotowanego do pracy z małymi dziećmi. Jak ujął to C. Banach:

Przemiany funkcji nauczycielskich wskazują na trzy potrzeby i tendencje:

- indywidualizację i personalizację;
- przechodzenie od postawy pewności naukowej do poszukiwania bądź tworzenia wiedzy;
- zastępowania postawy dominacji postawą empatii, dialogu, negocjacji, otwierania się na zmiany społeczne i edukacyjne oraz potrzeby ludzi [Banach 2004, s. 549].

L. Nowak, opisując kompetencje pedagogów na miarę XXI wieku podkreśliła, że:

Nauczyciel nowego typu ma nie tylko pełnić rolę źródła informacji dla ucznia [dziecka – M. K.], ale przede wszystkim ma być przewodnikiem po świecie wiedzy oraz doradcą i autorytetem wprowadzającym podopiecznych w świat wartości. Powinien być jednostką twórczą, otwartą na innych, pełną inicjatywy i optymizmu, a jednocześnie ma stanowić przykład człowieka żyjącego zgodnie z głoszonymi przez siebie wartościami [Nowak 2006, s. 89].

Kontynuując listę przymiotów określających nowoczesnego nauczyciela można za J. Białobrzeską powiedzieć, że powinien on być przede wszystkim

[...] dobrym człowiekiem, wrażliwym na innych. Powinien potrafić słuchać innych, mieć dystans do siebie, poczucie humoru, powinien umieć przyznawać się do błędów i czasami swojej niewiedzy. Oczywiście powinien mieć wiedzę z dziedziny, z której naucza i nieustająco się doskonalić [Białobrzaska 2006, s. 15].

Rola nauczyciela przedszkola jest, z racji wieku podopiecznych, wyjątkowa, począwszy od potrzeby dbałości o własny wygląd zewnętrzny (np. strój adekwatny do upodobań dziecięcych, przyjemny zapach, na który dzieci w wieku przedszkolnym, poznające świat wszystkimi zmysłami, szczególnie zwracają uwagę), poprzez zachowanie wysokiego poziomu sprawności fizycznej (koniecznej do organizowania i prowadzenia zabaw i ćwiczeń zaspokajających „głód ruchu” dzieci w tym wieku), przejawianie wzmożonej aktywności intelektualnej i postawy twórczej (niezbędnych do dostosowywania swoich zachowań do ciągle zmieniających się i trudno przewidywalnych sytuacji, w jakich znajdują się dzieci), aż do prezentowania określonych cech charakterologicznych, np. miłego usposobienia lub bezgranicznej cierpliwości.

Dziś, zdaniem S. Guz [1996, s. 90–94], od nauczyciela przedszkola oczekuje się, aby w pracy zawodowej:

- kierował się zasadą dwupodmiotowości,
- niczego dzieciom nie narzucał, lecz proponował i zachęcał do aktywności,
- był otwarty na pomysły dzieci i gotowy do ich akceptacji,
- dostrzegał, rozumiał i właściwie reagował na odczucia dzieci,
- posługiwał się pozytywnymi określeniami w toku analizy i wyjaśnień zachowań dziecięcych,
- rozwijał u dzieci poczucie sprawstwa i wolności,
- poznawał samego siebie i rozumiał własną rolę w edukacji dzieci.

Powyższą listę stawianych aktualnie przed nauczycielem przedszkola zadań, funkcji i wymogów dotyczących prezentowanych postaw uzupełnia i szczegółowo wyjaśnia w swojej publikacji A. Klim-Klimaszewska [2005, s. 115–126], która zamyka swoją wypowiedź słowami:

Nowoczesny warsztat pracy powinien wynikać z przesłanek współczesnej teorii i praktyki. Powinien usprawniać proces wychowawczo-dydaktyczny w przedszkolu, podnosić sprawność organizacyjną edukacji przedszkolnej, efektywnie i efektywnie stymulować rozwój dziecka oraz samokształcenie zawodowe nauczyciela [tamże, s. 126].

Zmiany funkcji i zadań pełnionych przez nauczycieli są wynikiem oddziaływania wielu czynników, głównie charakteru przeobrażeń cywilizacyjnych (szczególnie przemian społecznych) oraz reformowania systemu oświatowego. Udział nauczycieli w powodzeniu realizacji założeń reformatorskich jest niezwykle istotny, co podkreśliła E. Smak słowami:

Niezwykle istotną cechą [...] reformy jest jej kompleksowość [...]. Reforma oświaty jest trudnym przedsięwzięciem, ponieważ narusza przyzwyczajenia, interesy oraz pozycję wielu osób i grup społecznych. Wywołuje z reguły sprzeciw i krytykę, co nie musi oznaczać, że reforma idzie w złym kierunku. Dobre przygotowanie nauczycieli do reformy, ich zaangażowanie, przyczyniają się do jej sukcesu, natomiast ich niechęć i bierność – stanowią dla niej duże zagrożenie [Smak 2004, s. 35].

Jak wynika z badań [tamże, s. 45] oraz analiz teoretycznych

większość współczesnych nauczycieli interesuje się [...] aktualną sytuacją w szkolnictwie. Próbują się zaadaptować do reform edukacyjnych [...]. Chcą, aby zmiany oraz innowacje pedagogiczne i organizacyjne były z nimi dyskutowane i negocjowane oraz mądrze monitorowane i ocenianie [Banach 2004, s. 551].

W związku z nowelizacją (w dniu 19 marca 2009 roku) Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku nauczyciel szczebla wychowania przedszkolnego postawiony został przed koniecznością gruntownej weryfikacji swojej dotychczasowej roli i rozpoznawania wytyczonych mu nowych funkcji i zadań. Wdrażana od września 2009 roku reforma systemu edukacji¹ w pierwszej kolejności dotyczy właśnie edukacji przedszkolnej. Najważniejsze zadania Ministerstwa Edukacji Narodowej dotyczące tego szczebla to:

- upowszechnienie edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku 3–5 lat,
- zagwarantowanie każdemu dziecku co najmniej rocznej edukacji przedszkolnej, przygotowującej do nauki w szkole,
- zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez realizowanie całej podstawy programowej we wszystkich formach organizacyjnych wychowania przedszkolnego,
- dostosowanie form wychowania przedszkolnego do potrzeb lokalnego środowiska [Rok przedszkolaka, s. 7].

¹ O założeniach reformy można przeczytać np. w: *Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji*, Warszawa 2008.

Reforma, oprócz zmian o charakterze systemowym, wprowadziła do przedszkola również zmiany programowe i organizacyjne [Rozporządzenie MEN 2008]. Odgórne ministerialne założenia i zalecenia muszą aktualnie połączyć się z oddolną działalnością innowacyjną nauczycieli, gwarantującą zmiany na lepsze polskiej edukacji przedszkolnej.

W jakich zakresach, wobec powyższego, nauczyciel przedszkola powinien przekształcać siebie i otaczającą rzeczywistość, a więc na czym polega zmiana jego roli w kontekście założeń reformy systemu edukacji?

Zmiany roli nauczyciela przedszkola, w myśl założeń reformy oświaty z 2009 roku, mogą być ujęte w następujące obszary:

1. Tworzenie nowych placówek wychowania przedszkolnego.
2. Konstruowanie autorskich programów wychowania przedszkolnego.
3. Konstruowanie narzędzi diagnostycznych służących określeniu poziomu i dynamiki rozwoju dzieci.
4. Opracowanie indywidualnego programu wspomaganie i korygowanie rozwoju dziecka.
5. Zacieśnienie więzi przedszkola z rodzicami dzieci oraz ze środowiskiem lokalnym.
6. Samokształcenie, samodoskonalenie.

Tworzenie nowych placówek wychowania przedszkolnego

Wychowanie przedszkolne może być prowadzone w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych oraz w innych formach uzupełniających sieć przedszkolną: zespołach wychowania przedszkolnego i w punktach przedszkolnych, których zadaniem jest wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci. Wymienione formy placówek przedszkolnych mogą być zakładane przez gminę, osobę prawną lub osobę fizyczną, a tworzone mogą być np. w prywatnym domu lub mieszkaniu, wynajętym pomieszczeniu, budynku parafialnym itp. Szczegółowe wymagania lokalowe, organizacyjne, kwalifikacyjne, finansowe MEN określiło w wydanych przez siebie biuletynach informacyjnych oraz zawarło na swoich stronach internetowych [Radosna szkoła]. Inicjatywa ministerialna wydaje się być doskonałą okazją dla przedsiębiorczych i twórczych nauczycieli na realizację swoich ambicji zawodowych oraz dla tych pedagogów, którzy z różnych przyczyn utracili pracę w przedszkolu. Jest to także okazja na zatrudnienie dla „świeżych” absolwentów szkół wyższych, którzy nie mogą znaleźć pracy w tradycyjnych przedszkolach. Mogą oni aktualnie wystąpić w roli inicjatorów powołania do życia nowych (nowoczesnych) placówek wychowania przedszkolnego.

Od nauczycieli zespołów i punktów przedszkolnych oczekuje się kompetencji w zakresie umiejętności pracy z grupą dzieci w różnym wieku, twórczego radzenia sobie z problemami, elastyczności w postępowaniu z dziećmi i ich rodzicami, samodzielności, gotowości współpracy ze środowiskiem lokalnym. Nauczyciel w tych formach organizacyjnych wychowania przedszkolnego musi pogodzić się z rolą osoby w pełni samodzielnie odpowiadającej za losy powierzonych mu dzieci.

Trafnie tę rolę nauczyciela określiła (i umieściła jako motto do swojej książki) T. Hejnicka-Bezwińska w cytacie (za H. Arendt):

Kwalifikacje nauczyciela polegają na wiedzy o świecie i zdolności instruowania o nim innych, ale jako autorytet opiera się na przyjęciu przezeń odpowiedzialności za ten świat. Wobec dziecka jest on jak gdyby przedstawicielem wszystkich dorosłych mieszkańców tego świata, wskazującym jego rozmaite szczegóły i mówiącym dziecku: oto nasz świat [Hejnicka-Bezwińska 2008, s. 15].

Zorganizowanie edukacji przedszkolnej w jednej z proponowanych nowych form może łączyć się również z ubieganiem się przez założyciela o uzupełnienie finansowania placówki (oprócz zagwarantowanej dotacji z budżetu gminy) z funduszy europejskich, adresowanych do sektora edukacji (Europejski Fundusz Społeczny w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013; Działanie 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty; Poddziałanie 9.1.1 Zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej). To stawia nauczyciela przed całkiem nowymi wyzwaniami. Oprócz klasycznie pojmowanej roli może on również angażować się w inicjatywy tworzenia stowarzyszeń, fundacji na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci, co sytuuje go w nowocześnie pojmowanych rolach przedsiębiorcy i menadżera.

Jak wynika z prognoz zawartych w komentarzu do podstawy programowej wychowania przedszkolnego napisanego przez E. Gruszczyk-Kolczyńską:

Za kilka lat dominującą formą wychowania przedszkolnego będą właśnie małe przedszkola, ponieważ ich formuła organizacyjna uwzględnia w większym stopniu sytuację demograficzną i potrzeby rodziców dzieci w wieku przedszkolnym [*Podstawa programowa z komentarzami* 2009, s. 25].

Przypuszczać więc można, że opisane w tym wątku nowe kompetencje nauczyciela staną się w niedalekiej przyszłości obowiązującą normą.

Konstruowanie autorskich programów wychowania przedszkolnego

Idea tworzenia programów autorskich istnieje w Polsce od 11 kwietnia 1992 roku, kiedy to po raz pierwszy ukazało się *Minimum programowe wychowania przedszkolnego dla dzieci 3–6-letnich* [Zarządzenie MEN 1992], będących podstawą do opublikowania wówczas trzech nowych programów wychowania przedszkolnego. Kolejne opublikowanie *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych* [Rozporządzenie MEN z dnia 1 grudnia 2000] w dniu 1 grudnia 1999 roku spowodowało wzmożoną aktywność autorów i wydawców, co zaowocowało publikacją 51 programów o charakterze autorskim. W dniu 23 sierpnia 2007 roku wydana została przez MEN nowa *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych* [Rozporządzenie MEN z dnia 23 sierpnia 2007], która na przestrzeni półtora roku obowiązywania dała podstawę do opracowania 7 programów autorskich. Pełna lista programów dopuszczonych do użytku szkolnego znajdowała się na stronie internetowej [Ministerstwo Edukacji Narodowej] Ministerstwa Edukacji Narodowej, a służyła ona informowaniu nauczycieli o kolejnych nowych propozycjach programowych.

Aktualnie (od 1 września 2009 roku), zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku [Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2009] obowiązuje *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*, która w znacznym stopniu różni się w zakresie struktury, postawionych celów i sposobu ujmowania treści od poprzednich podstaw programowych. To stworzyło w środowisku nauczycielskim sytuację ożywienia dyskusji i różnorodności interpretacji zaleceń ministerialnych, ale przede wszystkim wymusiło konieczność konstruowania nowych programów autorskich. Zgodnie z zaleceniami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku [Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009] nauczyciel może zaproponować program wychowania przedszkolnego opracowany samodzielnie lub we współpracy z innymi nauczycielami. Zapis ten otwiera nową kartę w historii pedagogiki przedszkolnej, kiedy to po raz pierwszy Ministerstwo Edukacji Narodowej nie będzie zatwierdzało programów do użytku szkolnego, a co za tym idzie, całą odpowiedzialność za realizowane w praktyce treści edukacyjne złożone zostały

na nauczyciela, który wprowadzie może wykorzystać gotowe programy opracowane przez innych i udostępnione na stronach internetowych, ale kwestia ich doboru i dostosowania, a przede wszystkim sprawdzenia zgodności z *Podstawą programową* należy do niego. Wyzwanie, o którym mowa, stawia nauczyciela w nowej, dotychczas niewypełnianej roli autora programu edukacji małych dzieci.

Zadanie opracowania programu autorskiego jest niezwykle skomplikowane, trudne, długotrwałe i wielce odpowiedzialne, dlatego nowa rola, jaką w myśl założeń reformy nałożono na nauczyciela, wymagać będzie od niego wyjątkowego zaangażowania, ale dobrze wypełniona przyczyni się z całą pewnością do podwojenia satysfakcji z wykonywanego zawodu.

Konstruowanie narzędzi diagnostycznych służących określeniu poziomu i dynamiki rozwoju dzieci

Prowadzenie stałej obserwacji dzieci w przedszkolu i dokumentowanie jej w zeszytach lub kartach obserwacji obowiązuje nauczycieli w przedszkolu już od dawna, a mianowicie od początku lat siedemdziesiątych XX wieku, w związku z możliwością wcześniejszych zapisów dzieci do szkoły. Aktualnie problem ten został spotęgowany z uwagi na obniżenie obowiązku szkolnego od szóstego roku życia, a więc ponownie z powodu wcześniejszego obejmowania dzieci obowiązkiem szkolnym. Zarówno w *Podstawie programowej* jak i w cytowanym wcześniej *Komentarzu* do niej, autorstwa E. Gruszczyk-Kolczyńskiej, istnieją zapisy wyraźnie określające obowiązek nauczycieli polegający na systematycznym prowadzeniu obserwacji i analiz zachowania dzieci (wraz z ich dokumentowaniem), a także na badaniu i analizie gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole. Narzędzia diagnostyczne wykorzystywane dla określenia poziomu i dynamiki rozwoju dzieci powinny stanowić integralną część programu autorskiego, mają one bowiem jednocześnie weryfikować zakres kompetencji dziecięcych będących wynikiem realizacji treści programowych. Z wcześniejszego stwierdzenia, że nauczyciel może być autorem programu, wynika, że może on być jednocześnie twórcą narzędzi badawczych służących diagnozie przedszkolnej.

Z powodu wysokiego stopnia trudności w opracowaniu rzetelnych i trafnych narzędzi diagnostycznych (również o wartości prognostycznej) spodziewać się można, że nauczyciele przedszkola będą szukali wsparcia w postaci

gotowych i wystandaryzowanych narzędzi pomiarowych², co nie oznacza, że nie będą próbowali własnych sił w tym zakresie, tym samym wypełniając nową rolę twórcy (nowatora) w dziedzinie diagnozowania rozwoju dzieci.

Opracowywanie indywidualnego programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka

Zadanie, o którym mowa w tym wątku wynika z zapisu zawartego w *Podstawie programowej*, a oznacza konieczność opracowywania i realizowania przez nauczyciela w roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dziecko nauki szkolnej programu pracy indywidualnej z każdym pięciu lub do 2012 roku, sześciolatkiem. Program ma wynikać z dostrzeżonych w toku obserwacji cech rozwojowych dziecka, a służyć ma wspomaganie wychowanka w tych zakresach, w jakich występują braki lub zaburzenia. Zdaniem E. Gruszczyk-Kolczyńskiej „według tych programów mają być prowadzone zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze” [*Podstawa programowa*, s. 33].

Określenie, którego użyła autorka, zarezerwowane było dotychczas dla potrzeb pracy szkoły i wprowadzenie go do edukacji przedszkolnej stworzyło nową sytuację, a w szczególności postawiło nauczycieli przedszkola przed nowymi zadaniami. Dotychczas w przedszkolu powszechnie stosowano zasadę indywidualizacji pracy z dziećmi, ale obowiązkowe prowadzenie zajęć dydaktyczno-wychowawczych według ściśle określonego na cały rok programu jest kolejnym, trudnym wyzwaniem, z jakim przyszło się nauczycielowi zmierzyć w wyniku wprowadzonych założeń reformy.

Trudności wynikają przede wszystkim z:

- dynamiki rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym,
- nieprzewidywalnego tempa rozwoju dziecka,
- braku wzorca, do którego miałyby się wyrównywać rozwój dziecka,
- braku obowiązku edukacji przedszkolnej, co oznacza, że dziecko nie musi osiągnąć określonego poziomu rozwoju,
- braku czasu przeznaczanego na organizowanie indywidualnych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych w projekcie dnia zarysowanym w *Podstawie programowej*,
- nieprzygotowaniu nauczycieli przedszkoli do wypełniania tego zadania.

² Por.: E. Koźniewska, *Skala Gotowości Szkolnej*, w: A. Frydrychowicz, E. Koźniewska, A. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala Gotowości Szkolnej*, Warszawa 2006.

Funkcja, jaką przyszło nauczycielowi przedszkola wypełniać w tym kontekście, wiąże się z fachowym interpretowaniem wyników diagnozy, poszukiwaniem w literaturze przedmiotowej metodycznych aspektów prowadzenia zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, projektowaniu programów dokonywania zmian w rozwoju dzieci oraz z empatycznym podchodzeniem do potrzeb dziecięcych.

Zacieśnienie więzi przedszkola z rodzicami dzieci oraz ze środowiskiem lokalnym

O związku przedszkola z domem rodzinnym dziecka mówi się w pedagogice przedszkolnej od początku, podkreślając fakt pełnej odpowiedzialności rodziców za wychowanie potomstwa, przy jednoczesnym wspomaganie ich w wypełnianiu swoich funkcji przez instytucje, których działalność ma charakter intencjonalny. Przedszkole ma więc za zadanie wspomagać pracujących rodziców w pełnieniu przez nich funkcji edukacyjnych wobec dziecka. Świadomość wzajemnego układu oddziaływań kształtuje się u obu grup podmiotów na różnych poziomach, co uzależnione jest od wpływu wielu czynników. Współcześnie dąży się do podnoszenia poziomu zrozumienia istoty i roli wzajemnych relacji. Służyć temu ma m.in. realizacja założeń ministerialnych (zawartych w *Podstawie programowej*) dotyczących:

- informowania rodziców o zadaniach edukacyjnych realizowanych w przedszkolu,
- zapoznawania ich z treścią podstawy programowej,
- włączania do kształtowania u dziecka pożądanych kompetencji,
- informowania o poziomie rozwoju dziecka (przekazywania wyników diagnozy przedszkolnej), jego sukcesach i kłopotach oraz wspierania ich w łagodzeniu trudności dziecięcych,
- zachęcania do współdecydowania w sprawach działalności przedszkola.

Aby sprostać postawionym zadaniom nauczyciel przedszkola musi w znacznie większym niż do tej pory zakresie zadbać o jakość kontaktów z rodzicami. Niewystarczające okażą się z pewnością konwencjonalne formy współpracy, takie jak rozmowy indywidualne, zebrania grupowe, zajęcia otwarte, wspólne organizowanie uroczystości lub Komitet Rodzicielski. Należy oczekiwać, że w celu podolania nowym wymogom nauczyciel okaże się kreatywnym organizatorem spotkań z rodzicami w nowatorskich formach, adekwatnych do potrzeb, sytuacji i możliwości.

Nowoczesną rolę nauczyciela, rozumianą jako rolę sprawnego organizatora, informatora, negocjatora należy odnieść również do szerszej rozumianego środowiska wychowawczego, a więc środowiska lokalnego, którego elementy (np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje działające na rzecz dzieci, grupy wolontariatu itp.) mogą współpracować w zakresie wspomagania dziecka w jego rozwoju.

Zacieśnianie przez nauczyciela przedszkola więzi z rodzicami dzieci oraz ze środowiskiem lokalnym poprzez stosowanie innowacyjnych form kontaktu stwarza dla niego okazję do odkrywania swoich nowych możliwości, a z edukacji przedszkolnej czyni nową wartość.

Samokształcenie, samodoskonalenie

Z przesłanki, jaką jest szybko zmieniająca się wiedza ogólna, w tym również wiedza pedagogiczna, wynika oczywista konieczność stałej dbałości nauczycieli o swój rozwój. W tym kontekście wymagane są od nich kierunkowe i nauczycielskie kwalifikacje na poziomie studiów wyższych oraz stałe doskonalenie zawodowe. W wyniku reformowania oświaty w 1999 roku nauczyciel przedszkola objęty został systemem awansu zawodowego, rozpoczynając od stopnia stażysty, poprzez nauczyciela kontraktowego, mianowanego, aż do możliwości uzyskania najwyższego szczebla – nauczyciela dyplomowanego. Oprócz wykonywania zadań związanych z pokonywaniem kolejnych szczebli awansu, nauczyciel uczestniczy w procesie wewnątrz (przed)szkolnego doskonalenia, np. w formie rad samokształceniowych lub zajęć koleżeńskich. Indywidualne doskonalenie, czyli autoedukacja, może odbywać się przez planowanie swojego rozwoju, prowadzenie samooceny, uzupełnianie dziennika zawodowego, studiowania literatury, prowadzenie badań [Miko-Giedyk, Miszczuk 2009, s. 240], nawiązywanie kontaktu z ośrodkiem naukowym, udział w sympozjach, konferencjach, prezentowanie swoich osiągnięć na łamach czasopism pedagogicznych itp. Dzięki autoedukacji „nauczyciele mają szansę utrzymania ciągłości własnego rozwoju jako człowieka, pedagoga, specjalisty określonej dziedziny naukowej” [tamże].

Perspektywa zmian, jakie nastąpią w wyniku reformy systemu oświaty z 2009 roku, która w szczególności dotyczy właśnie przedszkoli, wytycza nowe kierunki w samokształceniu i samodoskonaleniu nauczycieli. W świetle dotychczasowych rozważań jawi się potrzeba ukończenia przez nauczyciela przedszkola (pomijając fakt konieczności posiadania certyfikatów kursów językowych, komputerowych itp.) dodatkowo studiów podyplomowych z zakresu

zarządzania, prawa oświatowego, terapii pedagogicznej, logopedii oraz kursów z zakresu np. nowatorstwa pedagogicznego lub treningu interpersonalnego.

Podsumowanie

Dążenie za dokonującymi się zmianami w obrębie teorii i praktyki pedagogicznej wymuszają na współczesnym nauczycielu przedszkola postawę otwartości, wytrwałości i systematyczności w działaniu, ale jednocześnie oczekuje się, że to właśnie on sam będzie pionierem tych zmian, generatorem nowych koncepcji, wytwórcą lepszych jakościowo pomysłów przyczyniających się do postępu w pedagogice przedszkolnej.

BIBLIOGRAFIA:

- Banach C., 2004, *Nauczyciel*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, M–O, red. T. Pilch, Warszawa.
- Białobrzeska J., 2006, *Zostań nawiedzoną nauczycielką, czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Warszawa.
- Duraj-Nowakowa K., 2005, *Pedeutologiczne szanse a zagrożenia rozwoju i edukacji dziecka*, w: Guz S., Andrzejewska J., *Wybrane problemy edukacji dzieci w przedszkolu i szkole*, Lublin.
- Dylak S., 2004, *Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, M–O, red. T. Pilch, Warszawa.
- Frydrychowicz A., Koźniewska E., Matuszewski A., Zwierzyńska E., 2006, *Skala Gotowości Szkolnej. Podręcznik*, Warszawa.
- Guz S., 1996, *Edukacja przedszkolna w procesie przemian*, Warszawa.
- Hejnicka-Bezwińska T., 2008, *Pedagogika ogólna*, Warszawa.
- Jędrzejewski S., 1985, *Nauczyciel przedszkola*, w: *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, red. M. Kwiatkowska, Warszawa.
- Klim-Kilmaszewska A., 2005, *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa.
- Miko-Giedyk J., 2004, *Przedszkole i nauczyciel w środowisku wiejskim*, w: *Edukacja elementarna w zreformowanym systemie szkolnym*, t. 1, red. Z. Ratajek, M. Kwaśniewska, Kielce.
- Miko-Giedyk J., Miszczuk R., 2009, *Nauczyciel wychowania przedszkolnego*, w: *Wybrane zagadnienia z pedagogiki przedszkolnej*, red. E. Zyzik, Kielce.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej [online] www.2.men.gov.pl/content/view/164/ [dostęp: 15.06.2009].
- Nowak L., 2006, *Kompetencje nauczyciela XXI wieku*, w: *Kształcenie kandydatów na nauczycieli. Teoria – praktyka*, red. T. Gumuła, T. Dyrda, Kielce.

- Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 maja 2003 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego ustawy – Karta Nauczyciela, 2003, Dziennik Ustaw Nr 118, poz. 1112.*
- Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustaw o systemie oświaty, 1996, Dziennik Ustaw Nr 67, poz. 329.*
- Podstawa programowa z komentarzami. Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna, t. 1, Kapitał Ludzki, MEN, Unia Europejska. Europejski Fundusz Społeczny, broszura informacyjna.*
- Radosna Szkoła – MEN. Pytania i odpowiedzi [online] www.radosnaszkola.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=149&Itemid=192 [dostęp: 15.06.2009].
- Reforma programowa. Dla nauczycieli. Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna [online] www.reformaprogramowa.men.gov.pl/dla-nauczycieli/edukacja-przed-szkolna-i-wczesnoszkolna [dostęp: 15.06.2009].
- Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji, 2008, MEN, Kapitał ludzki, Europejski Fundusz Społeczny, Warszawa.*
- Rok przedszkolaka. Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach. Informator, 2008, Warszawa.*
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 1999 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie postawy programowej kształcenia ogólnego, 2000, Dziennik Ustaw Nr 2, poz. 18.*
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, 2007, Dziennik Ustaw Nr 157, poz. 1100.*
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, 2009, Dziennik Ustaw Nr 4, poz. 17, załącznik nr 1.*
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników, 2009, Dziennik Ustaw Nr 89, poz. 730.*
- Smak E., 2004, *Nauczyciel klas początkowych wobec zmian w systemie polskiej oświaty*, w: Lewowicki T., Puślecki W., Włoch S., *Transformacja w polskiej edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków.
- Waloszek D., 2006, *Pedagogika przedszkolna; metamorfoza statusu i przedmiotu badań*, Kraków.
- Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie minimum programowego wychowania przedszkolnego oraz zestawu dopuszczonych do użytku programów wychowania przedszkolnego, 1992, Monitor Polski Nr 12, poz. 86.*

Summary

Preschool age is a period of dynamic and extensive in the developmental changes for correct functioning in the consecutive stages of life. Supporting the child through professionally organized pre-school education is thus an undeniable necessity. The assignment is fulfilled by the teacher who should possess suitable training, a proper level of competence and specific character features. The role of the teacher in the process of the education of small children is variable. In a modern manner one expects from the teacher many specific skills which have to favour the full realization of the foundations of the school reform from 2009. The article points to and describes the following areas of new challenges placed before the teacher: creation of new facilities of pre-school upbringing; construction of author's syllabuses for pre-school upbringing; construction of diagnostic tools to determine the level and the dynamics of child development; elaboration of individual syllabuses for support and correction of child development; creation bonds between nursery schools and children's parents and with the local environment; self-education, self-improvement.